

نگاهی به اقتصاد

سردبیر

مقدمه

روند تحولات اقتصاد جهانی طی سه سال گذشته به ویژه تحولاتی که در بازار جهانی نفت، بازار مالی و تامین مالی خارجی و در عرصه‌های تجارت کالاها و خدمات حادث گردیده، اقتصاد ایران را به شدت تحت تاثیر قرار داده است. تعامل اقتصاد ملی با تحولات مذکور و سیاست‌های اتخاذ شده در زمینه‌های پولی، مالی و ارزی، جهت‌گیری‌های جدیدی را در اقتصاد کشور موجب گردید. به موازات این تحولات، رکودی که از نیمه دوم سال ۲۰۰۰ در جهان شروع شده بود در سال ۲۰۰۱ ادامه یافت و حوادث ۲۰ شهریور ۱۳۸۰ (۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱) نیز تاثیر مضاعفی بر آن گذاشت. اگر چه از اواخر سال ۲۰۰۱ علایم بهبود در اقتصاد جهانی ظاهر شد اما عملکرد شاخص‌های کلان اقتصاد در سال ۲۰۰۲ حاکی از کاهش تقاضای کل جهان در این سال می‌باشد. مضافاً این که عدم تمایل به سرمایه‌گذاری و نااطمینانی حاکم بر بازارهای مالی باعث نوسان شدید شاخصها در این بازارها از پایان تیر ماه ۱۳۸۱ شده است. تحولات سیاسی جهان به ویژه اخبار مربوط به منطقه خلیج فارس و ورشکستگی بعضی شرکت‌های بزرگ در غرب به نااطمینانی بیشتر بازارهای مالی و کاهش قیمت سهام انجامید، به طوری که عوامل یاد شده تحقق رشد اقتصاد جهان در سال ۲۰۰۲ را در سطوح پیش‌بینی‌های اولیه با تردید مواجه نموده است. براساس پیش‌بینی‌های انجام شده در سال ۲۰۰۲ رشد اقتصاد جهان بین ۲/۶ و ۲/۸ درصد، رشد تجارت جهانی حدود ۲/۱ درصد و رشد تورم ۱/۴ درصد در کشورهای صنعتی می‌باشد. پیش‌بینی رشد اقتصادی برای کشورهای در حال توسعه حدود ۴/۲ درصد است.

تحولات اقتصادی ایران در سال ۱۳۸۰

سال ۱۳۸۰ که مصادف با دومین سال برنامه سوم توسعه بود، اقتصاد ایران با توجه به تحولات مساعد بازار نفت در سال ۱۳۷۹ در شرایط باثباتی قرار داشت. در این سال علی رغم نوسان بهای نفت خام در بازارهای جهانی خصوصا پس از وقایع حادثه ۱۱ سپتامبر، مزاد قابل توجه حساب ذخیره ارزی و پای‌بندی دولت به اجرای سیاست‌های مالی غیرانبساطی همراه با اجرای سیاست‌های پولی معطوف به کنترل تورم، موجبات نداوم اعتماد عمومی به سیاست‌های اقتصادی و امکان تحقق رشد ۵/۴ درصد تولید را برای اقتصاد کشور فراهم نمود. پیش‌بینی رشد تولید ناخالص داخلی بدون نفت در این سال ۶/۷ درصد می‌باشد. علی‌رغم کاهش در ارزش افزوده گروه نفت و گاز به میزان ۸/۴ درصد، رشد ارزش افزوده بخش‌های مختلف اقتصاد شامل؛ گروه صنایع و معادن به میزان ۱۳/۱ درصد، گروه کشاورزی به میزان ۴/۲ درصد و گروه خدمات به میزان ۴/۹ درصد، در افزایش تولید ناخالص داخلی نقش مهمی را دارا بودند.

تامین نقدینگی مورد نیاز بخش‌های مولد از یک سو و کنترل رشد نقدینگی و مهار تورم از سوی دیگر، اهم اهداف سیاست‌های پولی و اعتباری در سال ۱۳۸۰ به شمار می‌رفت. در سال مزبور اعطای آزادی عمل بیشتر به بانک‌ها در تخصیص منابع، کاهش نسبت سپرده قانونی با هدف افزایش توان بالقوه اعطای تسهیلات بانکی و کاهش نرخ سود تسهیلات اعطایی بانکی‌ها و متقابلا کاهش سود علی‌الحساب سپرده‌ها عمده سیاست‌های پولی را دربرمی‌گرفت. در سال ۱۳۸۰ با وجود رشد ۲۸/۸ درصد نقدینگی، با اقداماتی که از سوی بانک مرکزی در زمینه فروش اوراق مشارکت و کنترل بسط پایه پولی به عمل آمد، نرخ تورم در سطح ۱۱/۴ درصد محدود گردید. در این سال مانده تسهیلات اعطایی بانک‌ها به بخش غیردولتی به ۲۰۴ هزار میلیارد ریال رسید که نسبت به سال ۱۳۷۹ بالغ بر ۳۴/۵ درصد رشد داشت. در بخش خارجی نیز سیاست‌های جدید ارزی و مقررات و ضوابط بازرگانی خارجی اثر مثبتی بر تجارت خارجی داشت به طوری که در این سال صادرات غیرنفتی و واردات به ترتیب ۹/۲ و ۲۰/۲ درصد رشد نشان داد. عملکرد حساب جاری تراز پرداخت‌های

کشور در سال ۱۳۸۰ حاکی از مازادی به میزان ۵۹۸۵ میلیون دلار بود و بدهی‌های خارجی کشور به ۷۲۱۴ میلیون دلار محدود شد.

جدول

آمارهای کلان منتخب

نه ماهه		سال		
۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۸۰	۱۳۷۹	
		۵/۴	۵/۰	تولید ناخالص داخلی (درصد تغییر)
		۹/۹	۴/۵	تشکیل سرمایه ثابت ناخالص (درصد تغییر)
		۲۷/۴	۲۶/۵	سهم تشکیل سرمایه از تولید ناخالص ملی (درصد)
		۳۶/۵	۳۸/۳	پس انداز ناخالص ملی از تولید ناخالص ملی (درصد)
۱۹۴۸۹	۱۸۹۵۳	۲۳۹۰۴	۲۸۴۶۱	صادرات کالا (میلیون دلار)
۱۵۵۰۸	۱۵۵۵۳	۱۹۳۳۹	۲۴۲۸۰	نفت و گاز
۳۹۸۱	۳۴۰۰	۴۵۶۵	۴۱۸۱	سایر
۱۶۴۱۴	۱۳۳۴۸	۱۸۱۲۹	۱۵۰۸۶	واردات کالا - فوب (میلیون دلار)
۲۳۳۴	۲۷۰۲	۴۷۶۰	۶۵۲۹	تغییر در ذخایر بین المللی (میلیون دلار)
۱۹/۱	۱۹/۳	۲۸/۸	۲۹/۳	نقدینگی (درصد تغییر)
۱۵/۲	۱۱/۳	۱۱/۴	۱۲/۶	تورم (درصد تغییر)
۸۷۳۴	۶۵۰۲	۷۲۱۴	۷۹۵۲	بدهی‌های خارجی در پایان دوره (میلیون دلار)

۱- ارقام حساب‌های ملی برای سال ۱۳۷۹ مقدماتی و برای سال ۱۳۸۰، برآوردی است.

شاخص‌های کلان اقتصادی در سال ۱۳۸۱

سیاست‌های اقتصادی سال ۱۳۸۱ نیز در چارچوب سیاست‌های مصوب برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور و با توجه به مهم‌ترین چالش‌های اقتصاد کشور تنظیم گردیده است. تامین رشد تولید و سرمایه‌گذاری، کاهش نرخ بیکاری و کنترل و تثبیت تورم از اولویت‌های مهم سیاست‌گذاری کلان سال جاری به شمار می‌رود. در این باره از عمده‌ترین سیاست‌های اتخاذ شده اقتصادی می‌توان به اجرای یکسان سازی نرخ ارز و برخی سیاست‌های آزادسازی و تبدیل موانع غیر تعرفه‌ای به تعرفه‌ای در بازرگانی خارجی و تصویب

لایحه جمع عوارض اشاره نمود. همچنین جهت تامین منابع مالی مورد نیاز طرح‌های سرمایه‌گذاری و اشتغال‌زا علاوه بر تسهیلات تکلیفی تبصره ۳، وجوه اداره شده و تسهیلات مکانیزم ماده ۵۶ قانون برنامه سوم، اعطای تسهیلات ارزی به تولید کنندگان و سرمایه‌گذاران از طریق حساب ذخیره ارزی نیز در دست اقدام می‌باشد.

در سال ۱۳۸۱ ثبات نسبی قیمت نفت همراه با سیاست‌های پولی و اعتباری معطوف به تامین رشد و کنترل تورم باعث گردید که اقتصاد ایران کماکان در مسیر رشد مثبت خود حرکت نماید. برآوردها حاکی از تحقق اهداف رشد اقتصادی برنامه سوم توسعه برای سال ۱۳۸۱ می‌باشد. بر این اساس انتظار می‌رود رشد اقتصادی کشور در سال جاری به ۶/۵ درصد بالغ گردد. ثبات نسبی قیمت‌ها توأم با رشد فعالیت‌های تولیدی و خدماتی و رشد سرمایه‌گذاری اگرچه تاکنون حاکی از موفقیت نسبی سیاست‌های انضباطی مالی و پولی همگام با سیاست‌های مربوط به تامین نیازهای ریالی و ارزی بخش‌های مولد اقتصادی می‌باشد، اما یکی از نگرانی‌های مهم سیاست‌گذاران پولی کشور در ماه‌های پایانی سال ۱۳۸۰ و در سال جاری، تشدید رشد نقدینگی است که بانک مرکزی با حساسیت بالایی موضوع را مدنظر داشته و امیدوار است با راهبردهای مناسب، رشد آن را کنترل نماید.

بخش کشاورزی

افزایش نزولات جوی طی دو سال زراعی اخیر حاکی از پایان تدریجی دوران خشکسالی در کشور می‌باشد. رشد میزان بارندگی در سال زراعی ۸۱-۱۳۸۰ به میزان ۳۹/۷ درصد نسبت به مدت مشابه قبل و رشد ۱/۷ درصدی این شاخص نسبت به میانگین دوره ۳۳ ساله اخیر گواه این روند است. طبق گزارش وزارت جهاد کشاورزی شرایط جوی نسبتاً مساعد و برنامه‌های در دست اجرای توسعه فنی و مالی در بخش کشاورزی سبب شده است که تولید غلات (گندم، برنج (شلتوک) و جو) در سال زراعی جاری به میزان ۳۰/۶ درصد نسبت به سال قبل افزایش یابد. بدین ترتیب تولید گندم، برنج و جو نسبت به سال قبل به ترتیب ۲۶/۹، ۴۵/۲ و ۳۲/۹ درصد رشد خواهد داشت. با توجه به افزایش تولیدات دامی به میزان ۳/۴ درصد در نه ماهه سال جاری، پیش بینی می‌شود که ارزش افزوده بخش کشاورزی در سال ۱۳۸۱ از

رشدی بین ۹-۱۰ درصد برخوردار شود. آمارهای مقدماتی گمرک در نه ماهه سال جاری نیز حاکی از کاهش حجم واردات اقلام عمده کشاورزی است.

براساس آمار موجود میزان گندم خریداری شده از کشاورزان تا پایان آذر ماه سال جاری به ۸/۸ میلیون تن بالغ گردید که نسبت به رقم مشابه سال قبل ۸۳/۳ درصد افزایش نشان می‌دهد. در نه ماهه سال جاری مانده تسهیلات اعطایی بانک‌ها و موسسات اعتباری به بخش‌های دولتی و غیردولتی کشاورزی با ۲۱/۹ درصد رشد در حدود ۴۶ هزار میلیارد ریال افزایش یافت و سهم بانک کشاورزی از حجم تسهیلات مذکور بیش از ۶۲/۱ درصد بود.

بخش نفت

براساس پیش‌بینی آژانس بین‌المللی انرژی، عرضه نفت جهان در سال ۲۰۰۲ به میزان ۱/۲ درصد کاهش داشت و تقاضای این کالا در سطح جهان ۰/۳ درصد رشد نشان داد. در این سال با توجه به پای‌بندی کشورهای عضو اوپک به سیاست کاهش تولید، ذخایر انرژی کشورهای عضو OECD کماکان بدون تغییر باقی‌ماند و قیمت جهانی نفت با نوسان محدودی مواجه بود. در نه ماهه سال ۱۳۸۱ میانگین تولید روزانه نفت خام ایران با ۶/۲ درصد کاهش نسبت به مدت مشابه سال قبل به ۲۵۲۷ هزار بشکه رسید. میانگین صادرات نفت خام کشور نیز طی همین مدت با ۸/۶ درصد کاهش نسبت به مدت مشابه سال قبل به ۱۹۴۶/۷ هزار بشکه در روز محدود شد. کاهش مذکور در راستای اجرای تصمیمات اوپک در ارتباط با رعایت سهمیه تولیدی بوده است. میانگین قیمت هر بشکه نفت خام صادراتی کشور در دوره مورد بررسی ۲۴/۳۱ دلار بود که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۱۰/۱ درصد افزایش داشت.

بخش صنعت و معدن

براساس برآوردهای اولیه، ارزش افزوده بخش‌های صنعت و معدن در سال ۱۳۸۱ به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۶۹ به ترتیب ۱۱/۰ و ۱۱/۸ درصد نسبت به سال قبل افزایش داشت. پی‌گیری اهداف و خط مشی‌های برنامه سوم توسعه در راستای حمایت از بخش خصوصی و امکان استفاده از تسهیلات صندوق ذخیره ارزی برای واحدهای تولیدی، استمهال بدهی‌ها و اعطای تسهیلات اعتباری جدید به منظور تامین نقدینگی مورد نیاز واحدهای تولیدی و ثبات

نسبی قیمت‌ها از دلایل بهبود روند فعالیت‌های صنعتی و معدنی و مشارکت بیشتر بخش خصوصی در فعالیت‌های مذکور طی سال جاری به شمار می‌رود. در بخش ستادی نیز به منظور اصلاح ساختار صنعتی و نوسازی صنایع، دولت طرح نوسازی صنایع را تصویب نمود. اصلاح قوانین و مقررات و تسهیل شرایط فعالیت بخش غیردولتی از مجموعه تدابیر و اقداماتی است که به منظور کاهش هزینه‌های سرمایه‌گذاری در طرح مذکور پیش‌بینی شده است.

در نه ماهه سال ۱۳۸۱ تولید اغلب کالاهاى صنعتی افزایش داشت، به طوری که تولید بیش از ۸۰ درصد از کالاهاى منتخب صنعتی با رشد همراه بود. افزایش تولید برخی کالاهاى شاخص مانند انواع خودرو سواری، فولاد خام، شمش آلومینیوم و سیمان که قیمت آن‌ها نقش مهمی در شکل‌گیری انتظارات تورمی داشته و کاربرد گسترده‌ای در سایر فعالیت‌های تولیدی دارند به ترتیب ۴۵/۷، ۷/۶، ۱۵ و ۶/۶ درصد نسبت به مدت مشابه سال قبل افزایش یافت.

براساس آمار وزارت صنایع و معادن با بهره‌برداری از واحدهای جدید صنعتی در نه ماهه سال ۱۳۸۱ تعداد ۵۶ هزار شغل جدید در بخش صنعت ایجاد گردیده که در مقایسه با دوره مشابه سال قبل ۷/۲ درصد رشد دارد. همچنین آمار اعلامیه‌های تأسیس صنعتی صادر شده در نه ماهه سال جاری نشان می‌دهد که در صورت اجرا و بهره‌برداری از طرح‌های جدید صنعتی بیش از ۵۰۰ هزار فرصت شغلی جدید صنعتی بر فرصت‌های شغلی موجود افزوده خواهد شد که رشدی معادل ۶۲/۶ درصد را در بر خواهد داشت.

در نه ماهه سال ۱۳۸۱ بانک‌ها و موسسات اعتباری به منظور تأمین نقدینگی مورد نیاز بخش صنعت و معدن تسهیلات اعطایی خود را به بخش مذکور افزایش دادند. به طوری که مانده تسهیلات اعطایی بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی به بخش غیردولتی صنعت و معدن در پایان آذر ماه ۱۳۸۱ به ۹۰/۱۹ هزار میلیارد ریال بالغ گردید که از رشدی معادل ۱۹/۴ درصد نسبت به پایان اسفند ماه سال ۱۳۸۰ برخوردار شد. در این دوره پرداخت‌های عمرانی دولت نیز در قالب اعتبارات عمرانی ملی برای فصول صنایع و معادن رشد چشم‌گیر ۶۷/۵ درصد را نشان داد.

عملکرد بازار بورس اوراق بهادار تهران در نه ماه سال ۱۳۸۱ در بخش صنعت و معدن نشان می‌دهد که در این دوره شاخص‌های مالی شرکت‌های تولیدی و صنعتی بهبود یافته،

به طوری که رشد شاخص قیمت سهام شرکت‌های تولیدی (شاخص صنعت) در پایان نه ماه سال جاری نسبت به مدت مشابه سال قبل $۵۵/۳$ درصد می‌باشد. روند رشد شاخص مذکور حاکی از انتظار مثبت فعالین این بازار نسبت به روند رو به رشد فعالیت‌های صنعتی و معدنی کشور در سال جاری می‌باشد.

بخش ساختمان و مسکن

شاخص‌های اقتصادی بخش ساختمان و مسکن کشور در نه ماهه سال ۱۳۸۱ از رشد قابل توجهی برخوردار بودند که حاکی از تداوم رونق فعالیت‌های بخش مذکور در سال جاری است. براساس برآوردهای انجام شده ارزش افزوده این بخش به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۶۹ در سال جاری نسبت به سال قبل دارای ۱۳ درصد رشد می‌باشد که از میانگین هدف برنامه سوم به میزان $۹/۶$ درصد به مراتب بالاتر است. در نه ماهه سال جاری، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی به قیمت‌های جاری در ساختمان‌های جدید مناطق شهری نسبت به دوره مشابه سال قبل با $۳۹/۶$ درصد رشد به $۳۹/۲$ هزار میلیارد ریال افزایش یافت. رشد سرمایه‌گذاری مذکور در ساختمان‌های شروع شده $۴۶/۱$ درصد بود. ترکیب سرمایه‌گذاری بخش خصوصی برحسب مناطق مختلف شهری در این دوره حاکی از تمرکز سرمایه‌گذاری مزبور در شهرهای بزرگ است. به طوری که بیشتر از ۷۵ درصد آن در شهر تهران و شهرهای بزرگ صورت گرفته است و سهم شهر تهران از سرمایه‌گذاری مذکور به تنهایی $۳۵/۲$ درصد بود. تراکم جمعیت و تمرکز فعالیت‌های اقتصادی در کلان شهر تهران و تعدادی از شهرهای بزرگ و شکاف عرضه و تقاضای مسکن به علاوه سودآوری بالای آن از اهم دلایل گرایش بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در بخش مسکن شهر تهران و شهرهای بزرگ به شمار می‌رود.

در پایان آذر ماه سال مورد گزارش، مانده تسهیلات اعطایی بانک‌ها به بخش‌های ساختمان و مسکن به ترتیب به میزان $۱۰/۸$ و $۱۴/۳$ درصد رشد داشت. رشد این تسهیلات تاثیر مستقیمی بر رشد ارزش افزوده و فعالیت‌های این بخش و تشویق بیشتر بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در مسکن مناطق شهری کشور داشته است.

وضع مالی دولت^۱

تداوم انضباط مالی و آثار تثبیتی بودجه بر اقتصاد کشور و ماهیت غیر تورمی و متعادل بودجه دولت در دو سال اخیر از جمله تلاش‌های مسئولین بخش مالی در کنار سیاست‌های کارآی پولی کشور می باشد که در سال ۱۳۸۱ نیز تلاش‌های مذکور ادامه یافت. در نه ماهه سال ۱۳۸۱ درآمدهای عمومی دولت به حدود ۴۲/۰ هزار میلیارد ریال رسید که نسبت به دوره مشابه سال قبل ۱۴/۶ درصد افزایش داشت. در این دوره درآمدهای مالیاتی ۸۵/۴ درصد از درآمدهای عمومی را شامل می‌شد و از کل درآمدهای مالیاتی ۵۳/۳^۲ درصد را مالیات‌های مستقیم به خود اختصاص داد که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۹/۴ درصد رشد داشت. رشد مالیات‌های غیرمستقیم طی همین مدت ۳۴/۲ درصد بود.

در نه ماهه سال ۱۳۸۱ دریافت‌های حاصل از واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای کشور (نفت) حدود ۸۵/۱ هزار میلیارد ریال بود که نسبت به دوره مشابه سال قبل ۵۵/۶ درصد رشد داشت. در این دوره دولت ۱۰۷/۱ هزار میلیارد ریال به عنوان پرداخت‌های هزینه‌ای (جاری) متحمل شد که رشدی معادل ۴۵/۱ درصد را دارا بود. طی همین دوره مجموع پرداخت‌های دولت بابت تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (پرداخت‌های عمرانی) حدود ۲۷/۶ هزار میلیارد ریال است که نسبت به دوره مشابه سال قبل ۵۰/۴ درصد رشد دارد و ۷۴/۵ درصد از این هزینه‌ها صرف هزینه سرمایه‌ای در قالب طرح‌های ملی شد. مطلب قابل توجه دیگر در این بخش عدم تحقق درآمدهای پیش‌بینی شده در بودجه سال ۱۳۸۱ بود که دولت با تعدیل هزینه‌های

۱. بر اساس آخرین دستورالعمل صندوق بین‌المللی پول برای طبقه‌بندی آمارهای مالی دولت (GFS)، درآمدهای مالیاتی و سایر درآمدهای دولت مجموعه درآمدهای دولت را تشکیل می‌دهند. براین اساس، دریافت‌های حاصل از صادرات نفت خام در قسمت واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای و آن بخش از دریافت‌های دولت که دارای ماهیت ایجاد بدهی یا تبدیل دارایی مالی هستند، نظیر درآمد حاصل از فروش اوراق مشارکت، اصل وام‌های دولت در خارج از کشور، وصولی از محل واگذاری شرکت‌های دولتی (خصوصی‌سازی)، استفاده از تسهیلات خارجی و مانند این‌ها در قسمت واگذاری دارایی‌های مالی طبقه‌بندی می‌گردند. همچنین بخشی از پرداخت‌های دولت که ماهیت هزینه‌ای دارند، در قسمت پرداخت‌های هزینه‌ای (جاری) و آن بخش از پرداخت‌های دولت که ماهیت عمرانی و تشکیل سرمایه دارند، در قسمت دارایی‌های سرمایه‌ای طبقه‌بندی می‌گردند. براین اساس پرداخت‌هایی که ماهیت بازپرداخت بدهی‌های ایجاد شده در گذشته را دارند در قسمت تملک دارایی‌های مالی می‌آیند.

۲. رقم سهم مزبور از ارقام کامل محاسبه شده‌است.

جاری و عمده عمرانی سعی کرد که کاستی درآمدها را جبران نماید. لذا بایستی تلاش مضاعف صورت گیرد که این وضع در سال‌های آینده تکرار نشود.

موازنه پرداخت‌ها

قیمت جهانی نفت در بازارهای بین‌المللی طی نه ماهه سال ۱۳۸۱ هم‌چنان عامل موثر بر وضعیت ترازپرداخت‌های کشور بوده است. کاهش درآمدهای صادراتی بخش نفت و گاز به میزان ۰/۳ درصد و رشد ۲۲/۹ درصدی واردات کالا نقش تعیین‌کننده در کاهش مازاد حساب جاری تراز پرداخت‌های کشور ایفا نموده است. به طوری که صادرات کشور از محل نفت و گاز به ۱۵/۵ میلیارد دلار محدود شد، در مقابل واردات کالا از خارج به ۱۶/۴ میلیارد دلار افزایش یافت.

تعدیل نسبی مقررات و ضوابط بازرگانی خارجی و ارایه تسهیلاتی مانند حذف وثیقه پیمان‌سپاری و افزایش اختیارات در مدیریت منابع و عواید ارزی برای صادرکنندگان، کاهش پیش پرداخت اعتبارات اسنادی، اعطای تسهیلات ریالی و ارزی به بخش تجارت خارجی، حذف تدریجی موانع تعرفه‌ای، معافیت صادرات از مالیات و عوارض، گسترش پوشش‌های بیمه‌ای تجارت خارجی، ایجاد شرایط مناسب برای حضور سرمایه‌گذاران و منابع مالی بین‌المللی در اقتصاد ایران، یکسان‌سازی نرخ ارز و برقراری ثبات در بازار ارز موجب شد تا تجارت خارجی و صادرات غیرنفتی کشور از روند سهل‌تری نسبت به دوره مشابه سال قبل برخوردار شوند. مجموع صادرات غیرنفتی (گمرکی و غیرگمرکی) در نه ماهه سال ۱۳۸۱ در مقایسه با دوره مشابه سال قبل با ۱۷/۱ درصد رشد به بیش از ۳/۹ میلیارد دلار رسید.

مجموع تعهدات خارجی کشور با ۱۲/۸ درصد رشد (با احتساب هزینه‌های بهره) به ۲۴/۶ میلیارد دلار در پایان آذر ماه سال ۱۳۸۱ رسید، بدین ترتیب خالص تعهدات بالقوه و بالفعل (بدهی‌های قطعی) کشور به ترتیب ۶/۹ و ۲۱/۱ درصد افزایش یافت.

وضع پولی و اعتباری

در نه ماهه سال ۱۳۸۱ در چارچوب سیاست‌های کلی برنامه سوم تلاش شد که ضمن تأمین نقدینگی بخش تولید و سرمایه‌گذاری از انبساط پولی نامتناسب با اهداف نقدینگی و تورم منعکس در برنامه، جلوگیری به عمل آید. در سال جاری این امر به جهت اعمال سیاست

یکسان‌سازی نرخ ارز و تاکید بر کنترل نقدینگی ضرورتی دو چندان پیدا کرده است. آمارهای مقدماتی حاکی از آن است که در دوره مورد بررسی نقدینگی ۱۹/۱ درصد رشد داشته که نسبت به رشد این متغیر در دوره مشابه سال قبل (۱۹/۳ درصد) اندکی کاهش نشان می‌دهد. بررسی عوامل تاثیرگذار بر رشد نقدینگی در پایان آذر ۱۳۸۱ حاکی از سهم قابل توجه خالص دارایی‌های داخلی (۱۶/۱ واحد درصد) در رشد نقدینگی است که ۱۳/۳ درصد آن مربوط به اثر خالص مطالبات از بخش غیردولتی است.

بررسی ترکیب نقدینگی در پایان آذر ماه سال ۱۳۸۱ حاکی از کاهش سهم پول در نقدینگی است در این دوره نسبت اسکناس و مسکوک در دست اشخاص به پول و نقدینگی از ۲۰/۴ و ۹/۱ درصد در پایان آذر ماه ۱۳۸۰ به ۱۵/۹ و ۶/۷ درصد در پایان آذر ماه ۱۳۸۱ کاهش یافت. بررسی روند سپرده‌های بانک در نه‌ماه سال ۱۳۸۱ نشان می‌دهد که سپرده‌های بخش غیردولتی با ۲۲/۲ درصد رشد در پایان آذر ۱۳۸۱ نسبت پایان اسفند ۱۳۸۰ به ۳۵۶/۵ هزار میلیارد ریال رسید، از مبلغ مذکور به ترتیب ۱۳۵/۹ و ۲۲۰/۶ هزار میلیارد ریال را سپرده‌های دیداری و مدت‌دار تشکیل می‌دهد. سپرده‌های اخیر به ترتیب ۱۹/۵ و ۲۳/۹ درصد نسبت به دوره قبل افزایش نشان داد. بررسی اعتبارات اعطایی بانکی به بخش غیردولتی در دوره مورد گزارش حاکی از آن است که در این دوره تسهیلات اعطایی بانک‌ها به بخش غیردولتی بدون احتساب سود آتی با ۲۰/۹ درصد رشد به ۲۴۶/۴ هزار میلیارد ریال افزایش یافت که سهم بانک‌های تجاری از تسهیلات مذکور ۷۲/۶ درصد می‌باشد.

عوامل مؤثر بر رشد پایه پولی و نقدینگی

(میلیارد ریال)

سهام در رشد (درصد)	مانده در پایان دوره			
	۱۳۸۰	۱۳۸۰ (۱)	۱۳۸۰	۱۳۷۹
۱۳۸۱ سال	۱۳۸۰	۱۳۸۰	۱۳۸۰	۱۳۷۹
۹/۲	۱۵/۲	۹۷۱۸۴/۸	۹۷۱۸۴/۸	۸۲۳۹۸/۱
۱۶/۹	۴/۹	۶۹۲۳۵/۰	۱۱۷۴-۱/۸	۷۵۷۶/۸
-۹/۰	۸/۲	۵۶۲۷۱/۶	۴۸۲۵۴/۴	۴۱۳۱۱/۰
۷/۹	-۱۲/۶	۱۹۷۵۶/۲	۱۲۰۷۶/۷	۳۳۵۳/۴
-۶/۶	۱۵/۶	-۳۹۲۶۶/۸	۲۵۱۴۱/۹	۱۱۹۵۶/۹
۱۹/۱	۲/۸/۸	۳۸۲۱۰۱/۵	۳۲۰۹۵/۳	۲۴۱۱۰/۷
۲/۰	۱/۸	۶۰۶۸۴/۴	۱۰۰۷۵/۱	۵۵۱-۲/۳
۱۶/۱	۳۷/۰	۳۲۱۴۱۷/۱	۲۶۶۹۷/۲	۲۲۲۶۰۰/۴
-۲/۲	-۱/۵	۴۲۵۵۰/۹	۳۸۱۸۵/۲	۲۹۶۵۲/۳
۰/۲	۶/۳	۶۶۹۳۳/۱	۶۲۲۰۷/۳	۴۶۵۶۸/۲
۱۷/۳	۲/۱/۰	۲۶۶۴۶۶/۷	۲۰۳۷۹۲/۱	۱۵۱۵۴۴/۹
۵/۳	۰/۲	-۲۴۵۰۳/۶	۶۶۰۲/۵	۵۸۳۴/۰

۱- مانده با احتساب از تجدید ارزیابی محاسبه شده توسط اداره پولی اداره بررسی‌ها و سیاست‌های اقتصادی

۲- بدون سود و درآمد سال‌های آتی می‌باشد.

روند قیمت‌ها

در نه ماهه سال ۱۳۸۱ شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی نسبت به مدت مشابه سال قبل ۱۵/۲ درصد رشد داشت. بررسی علل رشد مذکور برحسب گروه‌های اصلی تشکیل دهنده شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی نشان می‌دهد که متوسط شاخص بهای خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات با رشدی معادل ۱۸/۷ درصد نسبت به دوره مشابه سال قبل و وزن قابل توجه در تشکیل شاخص کل سهمی معادل ۴۰ درصد در رشد شاخص کل را داشته است. ۳۷/۵ درصد رشد شاخص مزبور نیز متعلق به سهم رشد شاخص بهای مسکن، سوخت و روشنایی بوده است.

جدول شماره ۳

شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی، شاخص بهای عمده فروشی کالاها
و شاخص بهای تولیدکننده (۱۰۰=۱۳۷۶)

نه ماهه ۱۳۸۱		۱۳۸۰		۱۳۷۹		
درصد تغییر (۱)	متوسط شاخص	درصد تغییر (۱)	متوسط شاخص	درصد تغییر (۱)	متوسط شاخص	
۱۵/۲	۲۰۱/۸	۱۱/۴	۱۷۷/۹	۱۲/۶	۱۵۹/۷	شاخص بهای مصرف‌کننده (CPI)
۹/۱	۱۸۹/۱	۵/۱	۱۷۴/۷	۱۴/۷	۱۶۶/۳	شاخص عمده فروشی (WPI)
۱۲/۷	۲۰۹/۷	۱۰/۹	۱۸۸/۱	۱۶/۳	۱۶۹/۷	شاخص بهای تولیدکننده (PPI)

۱- منظور تغییرات متوسط شاخص نسبت به دوره مشابه سال قبل است.

بورس اوراق بهادار^۱

براساس گزارش سازمان بورس اوراق بهادار تهران، شاخص قیمت و بازده نقدی سهام در نه ماهه سال ۱۳۸۱ نسبت به دوره مشابه سال قبل ۶۱/۳ درصد افزایش دارد. این افزایش، از رشد ۴۴/۰ درصدی شاخص قیمت و رشد ۱۲/۰ درصدی شاخص بازده نقدی سهام سرچشمه گرفته است. در این دوره ۲۳۸۱/۸ میلیون سهم به ارزش ۱۴۵۴۲/۹ میلیارد ریال معامله

۳. محاسبه تغییرات شاخص‌های بورس به روش غیر نمایی یا ساده انجام شده است.

گردید که نسبت به مدت مشابه سال قبل به ترتیب $۹۵/۳$ و $۱۶۱/۲$ درصد رشد نشان می‌دهد. رشد شاخص‌های این بازار موید پویایی فعالیت‌های تولیدی و خدماتی در شرایط حاضر است. در مجموع با عنایت به روند متغیرهای کلان اقتصادی کشور و نیز رشد بخش‌های واقعی، انتظار می‌رود ضمن حفظ شرایط غیر تورمی موجود، رشد پیش‌بینی شده برای بخش‌های مورد نظر در قانون برنامه سوم محقق شود. مضافاً این‌که با مجموعه اقدامات انجام شده در بخش ستادی در خصوص اصلاح قوانین و مقررات ناظر بر فعالیت‌های اقتصادی، امید است بستر مناسبی برای تداوم رشد اقتصادی و کاهش نرخ بیکاری، متناسب با ظرفیت‌های اقتصاد کشور، فراهم آید.

با توجه به تک‌نرخی شدن ارز در سال ۱۳۸۱ و با عنایت به این‌که تغییرات نرخ ارز شناور بستگی شدیدی به عملکردهای مالی و پولی دولت دارد، لذا حفظ تعادل مالی و حفظ انضباط پولی برای آن که سیاست تک‌نرخی ارز موفق شود اهمیت زیادی دارد. از این رو تنظیم میزان هزینه‌های دولت در حدود درآمدهای آن و کنترل پایه پولی براساس هدف‌های از پیش تعیین شده بسیار اهمیت دارد، زیرا در این صورت است که رشد غیر تورمی را در اقتصادمان شاهد خواهیم بود.